

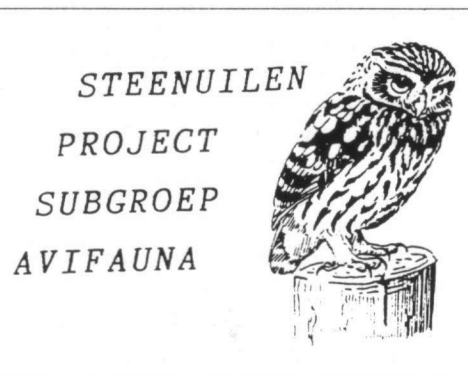
Het kan je als vogelaar gebeuren dat je op een dag een vogelsoort tegenkomt waar je een speciale interesse voor krijgt. Dat gebeurde mij in 1992. Tijdens een van de vogeltellingen in de Zuidpolder te Veld bij Eemnes, zagen we met een klein ploegje tellers een bijzondere vogel op een dak zitten. Ik had deze soort toen nog nooit gezien en de vogel liet zich ook nog heel mooi bekijken. De dag kon niet meer stuk! Ik wilde daar meer van weten. De belangstelling was meteen gewekt. Hoe leven ze? Waar zitten er nog meer? Dan maar eens proberen om daar achter te komen....

F.H. van de Weijer

Mystery Bird

De steenuil waar het hier om gaat bleek een "rode lijst-soort"; een kwetsbare bedreigde soort waarvan de aantallen snel teruglopen. Tussen 1960 en 1992 is een landelijke afname van meer dan 50% geconstateerd. Deze hollenbroeder komt nog voor in kleinschalige agrarische landschappen met houtsingels, knotbomen, boomgaarden, houtstapels en vaak oude vervallen schuurtjes. Onder andere de Achterhoek en het rivierengebied zijn geschikt. Met name op de oostelijke en zuidelijke zandgronden zijn ze nog te vinden. In grote delen van west en noord Nederland is de soort schaars. Ook elders in Europa gaan de aantallen achteruit.

Waarnemingen van steenuilen in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken zijn vrij zeldzaam. Het bleek dat al eerder, in het begin van de jaren tachtig, enkele leden een inventarisatie voor steenuilen hadden gehouden in de omgeving van de Vecht. Daarbij zijn toen een aantal territoria gevonden. Daar was de kennis om een inventarisatie uit te voeren te vinden. Ook contact met steenuilenkenners uit de omgeving van Lopik leverde een aantal nuttige tips. Het inventarise-

ren door middel van geluidsna bootsing bleek favoriet.

In het kader van het vijftienvig jarig jubileum van onze vogelwerkgroep in 1992 zijn een aantal ideeën naar voren gebracht om actief vogels te beschermen. Het ging om activiteiten voor zeven broedvogelsoorten die met concrete maatregelen eenvoudig te helpen zijn. De steenuil was een van deze soorten.

In 1993 werd een inventarisatie van een aantal mogelijk geschikte gebieden bij Eemnes en in de omgeving van de Vecht georganiseerd. In 1994 en 1995 is dit onderzoek herhaald. Een aantal deelnemers nam een deelgebied voor hun rekening om 's avonds met een cassette-recorder op pad te gaan. Be-

halve reacties van steenuilen op de cassette-recorder werden ook tips van omwonenden genoteerd. Zo werd een schatting gevormd van maar liefst 17 tot 22 territoria. In een aantal deelgebieden hadden medewerkers van de inventarisatie geen enkel resultaat. Hun inspanningen in de avonduren bleken helaas geheel tevergeefs. Desondanks leken er volgens omwonenden soms toch

steenuilen aanwezig te zijn. Het wordt dan moeilijk om nog mensen bereid te vinden om die "slechte" gebieden herhaaldelijk voor hun rekening te nemen. Mogelijk is er ook iets aan de hand met de gevolgde methode. Zo werd er nog niet specifiek op de territoriumroep van het mannetje gelet. Het onderzoek is later ook niet meer op een dergelijke grote schaal herhaald.

Op bescheiden niveau is daarna jaarlijks een klein gebied op steenuilen geïnventariseerd. Daarbij werden eerder gevonden territoria vaak niet meer teruggevonden. Het avond aan avond in maart tevergeefs staan te verkleumen met een cassette-recorder in de hand is niet bepaald erg bevorderlijk voor het animo. Daar komt nog bij dat

deze activiteit in de avonden in het landelijk gebied argwaan kan wekken of overlast bezorgen bij omwonenden. Daar staat tegenover dat het wel een heel aparte bezigheid is. Het blijft spannend of je er een vindt. Als er dan toch een terug gaat roepen kun je hem meteen noteren en de hele avond is meteen geslaagd. Helemaal als je de uil ook nog te zien krijgt. Helaas is dit in ons werkgebied een steeds grotere zeldzaamheid. Als er al gereageerd wordt betreft het meestal een bevestiging van een in het verleden reeds gevonden territorium. Nieuwe vindplaatsen zijn zeldzaam. Vaak reageren wel andere uilensoorten als je het geluid van een steenuil laat horen. Verschillende keren heb ik meegemaakt dat ransuilen of zelfs kerkuilen komen kijken. Ook bosuilen roepen terug.

In 1994 en 1996 is assistentie verleend aan landschapsvrijwilligers bij het snoeien van knotbomen. Wegens afnemende belangstelling onder leden van de vogelwerkgroep voor deze activiteit wordt dit helaas niet meer voortgezet.

In 1996 zijn vijftien nestkasten voor steenuilen gemaakt. Incidenteel zijn er later kasten bij geplaatst. Zij zijn opgehangen bij boeren en particulieren in Eemnes en in de Vechtstreek. Daarna is jaarlijks geprobeerd om alle kasten minimaal een keer per jaar te controleren. Op enkele kasten na is dat steeds gelukt. Op wat koolmezen en spreeuwen na is er niet in gebroed. Het was mede daarom niet zinvol om de frequentie van de controles te verhogen. Tot onze grote verrassing troffen wij in 2000 in Eemnes een steenuil met twee eieren in een nestkast aan. Na vier jaar wachten eindelijk succes! Het broedsel bleek

later helaas mislukt. Na verhuizing van de eigenaar van de boerderij kunnen wij niet meer beschikken over de gegevens van deze nestkast. Dit bescheiden succes doet echter wel de hoop groeien dat het wachten en de jarenlange inzet op den duur misschien toch zal worden beloond.

In 1997 hebben verschillende mensen die bezig waren met steenuilen de koppen bij elkaar gestoken. Dit heeft geleid tot de oprichting van STONE, Steenuilenoverleg Nederland. Dit zorgde voor een stroomversnelling van activiteiten, kennisoverdracht en standaardisering van de methode van onderzoek. Kortom: de neuzen in dezelfde richting. Er wordt voor leden jaarlijks een landelijke dag georganiseerd, er wordt een nieuwsbrief verzorgd en er is een eigen e-mail nieuwsgroep. Aan een internetpagina wordt nog gewerkt. Een van de grootste winsten is dat nu de gegevens op nestkaarten van SOVON worden gezet. Deze gegevens dragen bij tot een beter overzicht van de broedlocaties in heel Nederland. Door samen te werken bereik je meer. Het is verhelderend om de eigen gegevens te zien in een ruimere context.

In 1998 heeft Vogelbescherming Nederland een "Plan van Aanpak Steenuil" geschreven. Daarin worden een aantal gewenste maatregelen genoemd die moeten leiden tot een herstel van de steenuilenpopulatie in Nederland. In 1999 verklaarde het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij dit tot een officieel soortbeschermingsplan.

De provincie Noord-Holland heeft dit niet laten liggen. In 1999 zijn de beschermers van steenuilen uit de provincie door

Landschapsbeheer Noord-Holland bijeengebracht. Dit heeft geleid tot de oprichting van de Steenuilenwerkgroep Noord-Holland. Hier worden momenteel spijkers met koppen geslagen. Mede met subsidie van de provincie is een actieve groep bezig met de vervaardiging van een provinciale database, heeft folders laten maken, een groot aantal nestkasten laten bouwen, een eigen website laten maken en een dialezing samengesteld. Zo'n zes maal per jaar wordt er vergaderd in Wormerveer.

Ook elders in het land is de aandacht voor de bescherming van de steenuil flink gegroeid. Diverse werkgroepen en individuele initiatieven duiken overal in het land op. Met name het plaatsen van nestkasten, het inventariseren en het geven van voorlichting zijn steeds de voorname aandachtspunten. Het een en ander lijkt in het werkgebied van onze Vogelwerkgroep maar niet goed van de grond te komen. Is het allemaal tevergeefs? Is het nog te vroeg? Is het landschap wel geschikt? Alleen maar vragen waar niet direct een antwoord op is. De intensivering van de landbouw is een grote negatieve factor. De hogere bedrijfshygiëne met opgeruimde erven en gebouwen, muizengif en de overgang van kleine agrarische bedrijven naar woonboerderijen zijn nadelig voor het aantal beschikbare prooien en nestholten. Ook de toenemende verkeersdruk in het Gooi en omstreken is hieraan mogelijk debet. Het verkeer is een van de belangrijkste oorzaken van sterfte bij de steenuil. Het is bekend dat de steenuil een prooi is voor de bosuil. Ook is er een gedeeltelijke overlap in prooikeuze. Met een duur woord noemt men dit ook wel "interspecifieke concurrentie". Omdat de bosuil redelijk alge-

meen is op de boomrijke hogere zandgronden, is dat mogelijk nog een negatieve factor voor de steenuil in ons gebied.

Al enkele jaren gaat er belangstelling uit naar de stand van zaken betreffende de steenuilen in onze buurregio's. Als je de verspreiding kent in de gehele regio, dan kan men beoordelen in hoeverre de eigen steenuilen geïsoleerd zitten. Steenuilen zijn immers zeer honkvast. Jongen zwermen uit tot een afstand van ten hoogste ongeveer 10 km. Als er rondom meer steenuilen zitten, kunnen ze misschien naar ons toe uitbreiden. Sporadisch komen er geluiden binnen dat er steenuilen zitten ten westen van ons gebied in de omgeving van het riviertje het Gein en in de omgeving van Amsterdam. Ook ten zuiden van het gebied richting Utrecht en Maartensdijk zitten enkele territoria. Aan de oostkant van ons werkgebied wordt het een en ander nu sinds kort pas echt duidelijk.

Al bij de oprichting van STONE werd contact gelegd met Bert Huisman uit Nijkerkerveen. Zijn werkgebied, de Polder Arkemheen, de omgeving van Nijkerk en Nijkerkerveen, bleek goed voor zo'n vijftig territoria. In 2001 zocht Jaap van de Berg uit Soest zelf contact en wilde in Soest het werk voor steenuilen op zich nemen. In een jaar tijd heeft hij vierentwintig nestkasten geplaatst. Daaruit zijn dit eerste jaar al twee broedsels uitgevlogen. Momenteel zijn er vier territoria bekend. In 2002 hebben wij Rinus Jansen uit Hoogland bereid gevonden om het steenuilenwerk in de polder Zeldert en de omgeving van Bunschoten/Spakenburg voor zijn rekening te nemen. Daar zijn nu al drie territoria gevonden en twaalf kasten geplaatst.

Het wachten is nog op de resultaten van komend broedseizoen. Zo wordt nu in de gehele Eemvallei gewerkt.

De indruk bestaat dat de steenuil binnen het werkgebied snel in aantal afneemt. Echter door het ontbreken van harde cijfers is deze bewering niet hard te maken. Steenuilen zitten bij ons nog in de Vechtstreek en in de Eempolders. Met name de omgeving van Vreeland en Eemnes lijken favoriet. Daarnaast komen verspreid uit het gebied losse waarnemingen en territoria voor. Zelfs uit stedelijk gebied van Huizen en Blaricum komen waarnemingen. Meestal worden dan geen territoria bevestigd. Het lijkt ten oosten van ons werkgebied veel beter te lukken. Het is niet helemaal duidelijk waar dit aan ligt. Waarschijnlijk is het een landschappelijk probleem en zijn de polders bij ons te kaal en open. Er is een duidelijk verschil met het landschap rond Nijkerk, Soest en Hoogland, waar het landschap veel kleinschaliger is met oude boerderijen, houtsingels en knotbomen. Mogelijk is hier sprake van een kerngebied met een geschikt biotoop. Met beschermingsmaatregelen zijn hier misschien betere resultaten te behalen. We hopen dat ook in de regio Utrecht samenwerking met de lokale steenuilbeschermers van de grond gaat komen, zodat mogelijk vanuit deze gebieden een toestroom van steenuilen op gang kan komen in de richting van het Gooi en omstreken.

Na het overlijden van Wout van de Bedum, die meehielp met kasten controleren, is het steenuilenproject versterkt met Harry de Rooij en Jelles Timmer. Er worden weer diverse nestkasten opgehangen. Ook heeft op vijftigste maart jl. een eerste

kennismakingsbijeenkomst plaatsgevonden in Nijkerkerveen met acht beschermers van steenuilen en geïnteresseerden uit de buurregio's. Daar is onder andere met groot succes een demonstratie inventariseren gegeven. Daar bleek onmiddellijk de enorm hoge dichtheid aan territoria ter plaatse. In het werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken mogen wij daar voorlopig alleen nog maar van dromen.

Oproep:

Met het inventariseren van steenuilen in het werkgebied van onze vogelwerkgroep komt de verspreiding van de soort niet goed in beeld. Het blijft zoeken naar een speld in een hooiberg. Slechts sporadisch worden nog nieuwe locaties met steenuilen gevonden met deze methode. Inmiddels blijken ook andere onderzoekers van steenuilen hier last van te hebben. Steenuilen blijken weinig bereid te gaan roepen in gebieden met een lage dichtheid aan broedparen. Het is dan belangrijk om aan mededelingen te komen van omwonenden en andere waarnemingen te krijgen. De bekende mond op mondreclame werkt dan het best. Alleen dan lukt het om gericht kasten te plaatsen op geschikte plaatsen en voorlichting te geven. Een kapot ruitje in een schuur is snel gemaakt; een scheve dakpan recht gelegd; een houtwal of een knotwilg gerooid. De steenuil kan er dan niet meer broeden. Dit kan het verschil uitmaken voor het voortbestaan van de steenuil. Daarom wordt iedereen vriendelijk verzocht om zijn of haar waarnemingen van, of tips over steenuilen door te geven aan de onderstaande contactpersonen:

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken: Steenuilenproject, Subgroep

avifauna. H.G. de Rooij, en F.H. van de Weijer.

Contactpersoon: Frank van de Weijer,
Eemhof 15, 3755 JA Eemnes, Tel: 035
5311207

E-mail: fhvandeweijer@hotmail.com

Vogelwacht Utrecht: Soest en omg.:

Jaap van de Berg, Boekweitland 96,
3764 ZN Soest, Tel: 035 6022493

E-mail: meajaap@j-vdberg.tmfweb.nl

**Hoogland, Polder Zeldert,
Blikerspolder:**

Rinus Jansen, Hoge Geren 28, 3828 TJ
Hoogland, Tel: 033 4572754

E-mail: r-hjansen@hetnet.nl

Een bijzonder woord van dank gaat naar
W. van de Bedum, R. van Poelgeest,
H.G. de Rooij en P.J. Timmer.

Sinds kort heeft het Steenuilenproject
een eigen homepage. Meer informatie,
verspreidingskaart, internetverwijzingen
en foto's zijn te vinden op de volgende
internetpagina:

[http://home.hccnet.nl/fh.vd.weijer/
steenuilenproject.htm](http://home.hccnet.nl/fh.vd.weijer/steenuilenproject.htm)

Literatuur:

Bloem H., K.Boer, M. Groen, R.van
Harxen, & P.Stroeken, 2001. De Steenuil

in Nederland. Handleiding voor onder-
zoek en bescherming. Stichting Steen-
uilenoverleg Nederland (STONE).

Harder, J. 1992. Vogels zien en bescher-
men. Vogelwerkgroep Het Gooi En Om-
streken. Nr.97

Plantinga, J.E. 1999. Plan van Aanpak
Steenuil (2*, herziene druk; Actie Rapport
Vogelbescherming Nederland 14) Vogel-
bescherming Nederland Zeist.

Weijer, F.H. van de, 1993. Inventarisatie
van Steenuilen in 1993. De Korhaan 27
(5): 133-135

Weijer, F.H. van de, 1995. Steenuil tus-
sen Vecht en Eem. De Korhaan 29 (5):
133-135